

ANDRZEJ MALINOWSKI

Lublin, KUL

MODLITWY MĘCZENNIKÓW

Badając modlitwy męczenników należy najpierw ustalić, czy sformułowania słowne wypowiedziane przez męczennika pochodzą od niego samego, czy są kompozycją późniejszego redaktora, czy też zostały zaczerpnięte z modlitw (liturgicznych) ówczesnie stosowanych. Cechą wspólną jednakże tych modlitw są okoliczności w jakich były one wypowiedziane. Najczęściej odbywało się to w obliczu śmierci, bądź podczas znoszenia niehumanitarnych katuszy fizycznych. Męczennicy modlą się w czasie pobytu we więzieniu¹, w drodze na miejsce stracenia², po ogłoszeniu wyroku³, przed lub w trakcie wykonywania egzekucji⁴, czy też w czasie przesłuchań⁵. Sytuacja w jakiej się męczennik znajdował wpływała na treść i długość jego wypowiedzi. Zachowały się modlitwy bardzo obszerne⁶ lub wręcz zawężone do krótkich wezwań⁷.

Męczennicy modlą się w różny sposób. Niektórzy czynią to spokojnie, inni z poruszeniem wewnętrznym, ze łzami⁸, z jękiem⁹, czy z głośnym wołaniem¹⁰. Zachowanie ich w czasie modlitwy uwarunkowane jest sytuacją w jakiej się męczennik znalazł — Konon padł na kolana z wyczerpania¹¹, Bazyli modlił się leżąc na ziemi powalony przez katów¹², Sewer modlił się w pozycji klęczącej¹³, Euplus w marszu¹⁴. Jedni czynią znak krzyża przed lub po modlitwie, inni podnoszą bądź składają ręce w geście modlitewnym, wznoszą oczy ku niebu, zwracają się twarzą ku wschodowi.

Bardzo szeroki i różnorodny jest zakres treściowy modlitwy męczenników. Skazańcy modlą się za lud¹⁵, za oprawców, przebacząc im tak jak to czynił Chrystus¹⁶, dziękują za męczeństwo i otrzymane siły do zniesienia mę-

¹ Modlitwa Sewera w *Passio s. Philippi episcopi Heracleae* XII; *Acta s. Basili, Ancyрани presbyteri*.

² *Passio s. Bonifaci*; por. przyp. 33.

³ *Acta Cypriani* 4, 3; *Acta Maximiliani* 3, 2.

⁴ *Passio s. Agnetis* 13; *Passio s. Aefrae* III; Por. przyp. 36.

⁵ *Acta ss. Saturnini, Dativi...* IX; XI.

⁶ *Oratio Cypriani Antiocheni pro Martyribus*, PL 4, 905—906; *Oratio Cypr. Antioch. quam sub die passionis suae dixit*, PL 4, 907—910.

⁷ *Acta Cypriani* 4, 3; *Passio Iulii Veterani* 4; zob. przyp. 38.

⁸ *Passio s. Aefrae* III.

⁹ Modlitwa Severa — zob. przyp. 1.

¹⁰ *Passio s. Felicis episcopi* 30; *Passio ss. Bonosi et Maximiliani militum* 3.

¹¹ *Martyrion tu hagi Kononos* 3.

¹² Zob. przyp. 1.

¹³ Zob. przyp. 9.

¹⁴ *Acta s. Eupli* II; Por. przyp. 35.

¹⁵ Zob. przyp. 14.

¹⁶ *Mart. ss. Leonis et Paregorii* IV; Por. przyp. 31.

ki¹⁷, wyrażają radość, że mogą cierpieć dla imienia Chrystusa¹⁸. Błagają też o złagodzenie bólu w znoszeniu katuszy¹⁹, o wyrwanie ich z rąk oprawców²⁰. Prośby zawarte w modlitwach bywają i bardzo ogólne i osobiste, np. Teodot prosi o pokój dla Kościoła²¹, Cyprian Antiocheński modli się w intencji innych męczenników²², Donacjan zaś o chrzest krwi dla brata²³, a Leon wyraża radość, że dzięki śmierci męczeńskiej wkrótce połączy się ze swoim, wcześniej umęczonym, przyjacielem Paregoriuszem²⁴.

Wiele modlitw przesyconych jest reminiscencjami biblijnymi (Stary i Nowy Testament)²⁵; przypominają one modlitwę żydowską. Niejednokrotnie śpiewają Psalmi Dawida²⁶. Cytowane są też słowa Chrystusa: „Ojcze, odpuść im, bo nie wiedzą co czynią” (Łk 22, 34)²⁷; „Ojcze, nie policz im tego grzechu” (Dz 7, 60)²⁸, lub też słowa św. Szczepana: „Panie Jezu przyjm ducha mego” (Dz 7, 59)²⁹.

Wypowiedzi modlitewne są w większości spontaniczne, improwizowane, przepojone ogromną wiarą i pobożnością. Przeważnie mają one charakter chrystocentryczny, chociaż też wielokrotnie prośby kierowane są najpierw do Ojca, następnie do Syna³⁰.

Dla zilustrowania, chociaż w części przedstawionych tu obserwacji odnośnie treści i sposobu modlenia się męczenników, podajemy kilka przykładów modlitw z różnego rodzaju opisów męczeństwa.

Modlitwa św. Leona³¹

Pochodził z Patara w Lycii. Wraz ze swym przyjacielem Paregoriuszem zginął męczeńsko pod koniec II w. (ok. 178 r.) przypuszczalnie za panowania Gallienusa i Waleriana.

Widząc, że spełniło się jego pragnienie, wznosząc oczy do Boga tak począł mówić:

Składam Ci dzięki, Ojcze Chrystusa, za to, że nie na długo rozłączyłeś mnie ze sługą Twoim, Paregoriuszem, ale dałeś mi szybką sposobność pójścia za nim. Cieszę się więc z tego, co się stało: za moje poprzednie grzechy otrzymuję męczeństwo jako odpowiednie wyposażenie na drogę. W ręce Twoich aniołów oddaję ducha mego i na wieki mam być wolny od wyroku niegodziwców. A wobec tych, którzy wzięli się zadać mi męczarnie, bądź miłośni. Spraw, by poznali, że jesteś Bogiem wszystkich rzeczy i że nie pragniesz śmierci grzesznika, ale jego pokuty. Ze względu na moje męczeństwo użyż im łatwego znoszenia cierpień w Chrystusie Jezusie Panu naszym, którego chwala i potęga w Ojcu na wieki. Amen

¹⁷ *Passio s. Irenaei Sirmiensis* 5, 2—5; por. przyp. 37.

¹⁸ Zob. przyp. 14; *Acta ss. Luciani et Marciani* VII; por. przyp. 32.

¹⁹ *Passio ss. Firmi et Rustici* II.

²⁰ *Passio s. Theodoti Ancyranii...* XXXI; por. przyp. 34.

²¹ j.w.

²² Por. przyp. 6.

²³ *Passio ss. Rogatiani et Donatiani* V.

²⁴ Zob. przyp. 16.

²⁵ Modlitwa Sewera — zob. przyp. 1; por. przyp. 6.

²⁶ *Mart. ss. Sadoth...* II; zob. przyp. 39.

²⁷ Jakub z Jerozolimy wg Euzeb. HE 2, 23, 16.

²⁸ *Męczennicy z Lionu*, Euzeb. HE 5, 2, 5.

²⁹ *Mart. Pionii* 21, 9; *Acta Carpi et sociorum* 4, 41.

³⁰ Zob. przyp. 6.

³¹ *Mart. ss. Leonis et Paregorii* IV, P. Theodoricus Ruinart, *Acta Martyrum. Ratisbonae* 1859, s. 568.

Modlitwa ss. Lucjana i Marcjana³²

Magowie z Nikomedii nawróceni na wiarę chrześcijańską. Ponieśli śmierć męczeńską przez spalenie ok. 250 r. (za Decjusza).

A kiedy zostali doprowadzeni na miejsce jakby jednymi ustami składając Bogu dzięki powiedzieli:

Panie Jezu, niewystarczającą chwałę głosimy Tobie. Ty nas nieszczęsnych i niegodnych wyrwałeś z błędu pogaństwa i doprowadziłeś do tego chwaleb- nego i zaszczytnego męczeństwa dla imienia Twojego, a także uczyniłeś współtowarzyszami wszystkich swoich świętych. Tobie chwała, Tobie cześć, Tobie polecamy dusze nasze.

Modlitwa św. Bonifacego³³

Pochodził z Tarsu (Cylicja). Żył ok. r. 300. Zginął za Dioklecjana bądź Maksymina.

Bonifacy, święty bojownik Chrystusowy, spoglądając w niebo, modlił się do Pana mówiąc:

Dzięki Ci Panie, Jezu Chryste, Synu Boga; przybądź na pomoc mnie, słudze Twojemu i uwolnij mnie od tych cierpień oraz nie dozwoł, abym został pokonany przez tego bezbożnego Sędziego. Wiesz bowiem, że dla imienia Two- jego znoszę te katusze.

A kiedy skończył modlitwę, zawołał do świętych męczenników: *Błagam was, słudzy Chrystusowi, módlcie się za mną, sługą waszym.*

Święci męczennicy zaś jednogłośnie odpowiedzieli: *Niech Pan nasz Jezus Chrystus ześle anioła swego i wyrwie cię z rąk tego bezbożnego Sędziego oraz szybko dokona twego biegu i dołączy imię twe w szeregi męczenników.*

Po modlitwie tej w tłumie powstał szloch i wołanie: *Wielki jest Bóg świę- tych męczenników. Chryste, Synu Boga, ratuj nas. Wszyscy wierzymy w Ciebie i do Ciebie się uciekamy. Niech przepadną bożyszcza pogańskie.*

Święty męczennik Chrystusowy uczyniwszy znak krzyża, poprosił katów, aby użyczyli mu krótkiej chwili na modlitwę. I stojąc twarzą zwróconą ku wschodowi modlił się mówiąc: *Panie, Boże Wszechmogący, Ojcze Pana naszego Jezusa Chrystusa, przybądź z pomocą słudze twemu, ześlij anioła swego i przyjmij w pokoju duszę moją, aby smok straszny i zgubny swoją niego- dziwością nie stanął na drodze i nie zwiódł mnie swoim kłamstwem. Daj mi spocząć w orszaku świętych męczenników twoich. Uwolnij też, Panie, lud twój od tego ucisku ze strony bezbożników; Tobie bowiem należy się wszel- ka cześć i panowanie wraz z Jednorodzonym Synem Twoim oraz Duchem św. Ożywicielem, na wieki wieków. Amen.*

Modlitwa św. Teodota³⁴

Ponieśli męczeństwo wraz z siedmioma młodymi kobietami ok. 302 r. (za Diokle- cjana) w Ancyrze w Azji Mniejszej.

A kiedy przybyli na miejsce, męczennik tymi słowami zaczął się modlić: *Panie, Jezu Chryste, Stwórco nieba i ziemi, Ty nie opuszczasz pokładających nadzieję w Tobie. Dzięki ci składam za to, że uznałeś mnie za godnego, bym*

³² *Acta ss. Luciani et Marciani VII, Ruinart s. 214.*

³³ *Passio s. Bonifaci IX; X; XII, Ruinart s. 329—330.*

³⁴ *Passio s. Theodoti Ancyrani et septem virginum XXXI, Ruinart s. 384.*

stał się obywatelem miasta niebieskiego i współuczestnikiem twego królestwa. Dzięki ci składam, że dozwoliłeś mi pokonać smoka i zetrzeć jego głowę. Daj spoczynek sługom Twoim i powstrzymaj okrucieństwo wrogów względem mnie. Daj pokój Kościołowi twemu i uwolnij go od tyranii szatańskiej.

A kiedy kończąc modlitwę dodał „Amen”, obrócił się i ujrzał braci zalanych łzami, wtedy rzekł: *Nie płaczcie, bracia, lecz uwielbiajcie Pana naszego Jezusa Chrystusa, który sprawił, że zakończyłem swój bieg oraz zwyciężyłem nieprzyjaciela. Zaraz bowiem w niebie będę prosił Boga z ufnością za wami.*

To powiedziawszy z radością przyjął cios miecza.

Modlitwa św. Euplusa³⁵

Prawdopodobnie był diakonem. Zginął jako męczennik 12 sierpnia 304 r. w Katanii na Sycylii za ostentacyjne noszenie w rękę zakazanych ksiąg Ewangelii. Sam szukał śmierci męczeńskiej.

Sam natomiast pokrzepiony łaską Chrystusa promieniał i odzyskawszy siły kroczył radośnie jakby na gody, i napełniony Duchem św. Sławił Boga mówiąc: *Wielka jest chwała Twoja, Panie, wśród sług twoich, których raczyłeś do siebie przywołać. A za wszystkich, którzy szli za nim, modlił się mówiąc: Panie, przybądź z pomocą sługom Twoim i nie opuszczaj ich aż do końca, aby wielbili imię Twoje na wieki wieków. I przyspieszał kroki swoje, bo miał być za chwilę uwieńczony za zwycięstwo. Wówczas wznosząc ręce ku niebu powiedział: Dzięki ci składam, Panie Jezu Chryste, że Twoja moc mnie pocieszyła i nie pozwoliłeś mej duszy zginąć wraz z bezbożnikami, ale obdarzyłeś mnie łaską imienia Twojego. Teraz umocnij to co zdziałałeś we mnie, aby poniżona została zuchwałość przeciwnika.*

A następnie spoglądając na lud powiedział: *Bracia najmilsi, słuchajcie i módlcie się do Boga, i lękajcie się Go całym waszym sercem, ponieważ pamięta o odczuwających bojaźń, zanim zejda z tego świata; kiedy zaś umrą wówczas aniołowie wyjdą im na spotkanie i powiodą ich do Jego świętego miasta Jeruzalem.*

Modlitwa św. Agnieszki³⁶

Jedna z najpopularniejszych męczennic rzymskich. Żyła ok. roku 298. Śmierć męczeńską poniosła w bardzo młodym wieku w roku 304 lub 305. Z rozkazu namiestnika Rzymu, Aspazjusza, przebito jej gardło mieczem po uprzednim wrzuceniu do ognia, który nie uczynił jej żadnej krzywdy. Passio sanctae Agnetis pochodzi z V w.; jest to charakterystyczny twór beletrystyki chrześcijańskiej.

Błogosławiona Agnieszka rozkładając ręce wśród płomieni, tymi słowami modliła się do Pana: *Wszechmogący Ojczy Pana mego Jezusa Chrystusa, któremu należy jest cześć i uwielbienie, którego należy się lękać, błogosławię Cię, gdyż za sprawą Syna Twojego uniknęłam gróźb niegodziwców i nieskalaną drogę życia przeszłam przez bagno szatana. Oto teraz, gdy zostałam skropiona niebiańską rosą Ducha św., rozstąpił się wokół mnie ogień, płomień trzyma się z daleka, a żar żywiołu ogarnia tych, którzy go wznieśli. Błogosławię Cię, Ojczy godny chwały, który zezwalasz, że przybywam do Ciebie nieustraszona nawet wśród płomieni. Oto już widzę to, w co uwierzyłam, mam o co prosiłam, osiągam to, czego gorąco pragnęłam. Wielbię Cię*

³⁵ Acta s. Eupli II, Ruinart s. 439.

³⁶ Passio s. Agnetis 13, Ganszyniec. Teksty Filomaty nr 44, s. 46.

ustami i sercem, pragnę całą sobą. Teraz idę do Ciebie, Boga żywego i prawdziwego, który z Panem Jezusem Chrystusem, Synem Twoim i z Duchem św. żyjesz i królujesz teraz i zawsze i przez nieskończone wieki wieków. Amen.

Modlitwa św. Ireneusza³⁷

Był biskupem Sirmium w Panonii. Skazany na ścięcie w r. 304 zaraz po ukazaniu się czwartego edyktu Dioklecjana, nakazującego składanie ofiar i libacji bogom.

Święty Boży męczennik jakoby otrzymując drugą palmę zwycięstwa, dziękował Bogu mówiąc: *Dzięki Ci Panie, Jezu Chryste, że dałeś mi wytrwałość w znoszeniu różnych cierpień i katuszy oraz raczyłeś uczynić mnie uczestnikiem wiecznej chwały.*

A kiedy przybył na most, zwany Basentis, zrzuciwszy z siebie odzienie i wyciągając ręce ku niebu modlił się mówiąc: *Panie Jezu Chryste, Ty zechciałeś ponieść mękę za zbawienie świata. Niech się otworzą niebiosa twoje, aby aniołowie przyjęli duszę sługi twego, Ireneusza, który dla Twojego imienia oraz dla społeczności wiernych wyprowadzonej z Twego Kościoła katolickiego w Sirmium, te katusze znoszę. Proszę Ciebie i błagam Twego miłosierdzia, abys mnie przyjął, a ich w wierze Twojej utwierdzić raczył.*

Modlitwa św. Juliusza³⁸

Żołnierz rzymski, weteran, ścięty za wiarę przypuszczalnie za Dioklecjana (ok. 304 r.) w Durostorium (dz. Silistria w Rumunii). W swej 27-letniej karierze wojskowej nie wykonał jedynego rozkazu tj. złożenia ofiary bogom pogańskim.

I wzięwszy chustę przewiązał sobie oczy, wyciągnął szyję i powiedział: *Panie Jezu Chryste, za Twoje imię znoszę te katusze. Błagam Ciebie, abys raczył przyjąć duszę moją wraz z Twoimi świętymi męczennikami.*

Modlitwa św. Sadota i towarzyszy³⁹

Był biskupem Seleucji i Ktezyfonu w Persji. Wraz ze 128 chrześcijanami został ścięty około 342 r. w Beit-Lapat w czasach prześladowań za Sapora II.

A oni z weselem i radością śpiewali: *Wymierz nam Boże sprawiedliwość i broń naszej sprawy przeciw ludowi co nie zna litości i wybaw nas od ludzi podstępnych i niegodziwych. Ty bowiem jesteś, Boże, naszą mocą i nadzieją (Por. Ps 43 (42), 1).*

A kiedy przybyli na miejsce, gdzie mieli ponieść śmierć męczeńską, otwierając usta jednomyślnie powiedzieli: *Błogosławiony jesteś, Panie, który uznałeś nas godnych tej łaski i nie wzgardziłeś modlitwą naszą, ale dałeś nam ten wieniec. Wiesz w jaki sposób staraliśmy się go zdobyć. Błogosławiony także Bóg nasz, Jednorodzony Syn Twój z Twojej dobroci, który nas zbawił i powołał do życia wiecznego. Nie dozwól nam cierpieć udręki na tym świecie, ale przez swoją łaskawość utwierdź nas w wierze wobec siebie na wieczność i uczcij nas poprzez chrzest krwi naszej.*

Owe uwielbienie chwały Pańskiej nie ustało w ich ustach, dopóki ostatni nie został stracony.

³⁷ *Passio s. Irenaei Sirmiensis* 5, 2—5, Herbert Musurillo, *The Acts of the Christian Martyrs*, s. 298 n.

³⁸ *Passio Iulii Veterani* 4, 4—5, Musurillo s. 264.

³⁹ *Mart. ss. Sadoth episcopi et aliorum* CXXVIII in *Perside* II, Ruinart s. 594.

DE MARTYRUM ORATIONE

Argumentum

Dissertiuncula hac primum notae ac indoles orationum, quae a martyribus Christianis in articulo mortis proferebantur, brevissime exponuntur, deinde ad rem propositam explanandam IX exempla huiusmodi orationum de Actibus Martyrum desumpta in versione Polonorum adducuntur.